

технологій, інженерії та математики, забезпечення сучасних міжнародних підходів до профконсультування, включення перевірки якості професійно орієнтованого навчання до переліку освітніх послуг, які проходять загальнодержавне інспектування, використання сучасних цифрових технологій для вдосконалення та полегшення процесу професійно орієнтованої освіти [1].

Виклики сьогодення спричиняють постійні трансформації у навчальних закладах Англії, саме тому на державному рівні розробляються нові національні освітні стандарти відповідно до сучасних потреб суспільства та ринку праці. Заснування незалежних освітніх організацій стало також ефективним кроком у процесі підвищення стандартів профорієнтаційної освіти в Англії. Ці об'єднання приділяють велику увагу реформуванню системи освіти країни з метою реорганізації шкільного навчання, основою якого повинна стати професійна орієнтація. Такі об'єднання у партнерстві з закладами середньої освіти, батьками та роботодавцями ставлять за мету допомогти молодим людям якнайкраще орієнтуватися у світі професій та знайти у ньому своє місце. *CareersEngland* – асоціація роботодавців Англії, метою якої є якнайкраще підготувати молодь до майбутнього та підвищити соціальну мобільність, досягнення та добробут громадян країни. Організація *Inspiring Futures* орієнтована на профконсультування школярів та студентів, які живуть не лише в Англії, але й за кордоном [2, 5].

Багаторічним досвідом та величезною кількістю заходів задля покращення освітньої системи з точки зору підготовки учнівської молоді до викликів дорослого життя може поділитися організація *Edge*, метою існування якої стало підвищення статусу практичного навчання в Англії та надання молоді широкого спектру можливостей реалізувати свій потенціал у майбутній професії. Велике значення організація *Edge* приділяє фундаментальним змінам у системі освіти країни, оскільки, на думку її провідних діячів, основою навчання має стати професійна орієнтація [4].

На противагу зазначеному, українські школи в неповній мірі використовують потенціал професійно орієнтованого навчання та перших спроб планування та побудови кар'єри, а рівень профільної освіти вимагає конкретних кроків до впровадження концепцій практичного навчання та опанування основ обраної спеціальності. Однак, маємо констатувати, що сьогодні у вітчизняному освітньому середовищі відбуваються позитивні зрушення у напрямку досліджуваної проблематики.

Література

1. Baker, K. (2014). *The Skill Mismatch*. London: Edge Foundation.
2. *CareersEngland*. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.careersengland.org.uk>.
3. Department for Education. (2017). *Careers strategy: making the most of everyone's skills and talents*. London: Crown
4. *Edge*. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.edge.co.uk>.
5. *Inspiring Futures*. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://inspiringfutures.org.uk>.

Гарбузюк І.В., м. Київ

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКА НА ЗАСАДАХ РОЗВИТКУ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК

Дослідниця представляє понятійно-категоріальний аналіз виховання підлітка на засадах розвитку життєвих навичок. Аналізує поняття «життєві навички» і «освіта на засадах розвитку життєвих навичок». У роботі наведено перелік ключових життєвих навичок, розвиток яких спонукатиме підлітків до просоціальної діяльності, як вищої форми соціальної відповідальності активного громадянина.

Освітня реформа в Україні ще ніколи не була настільки глобальною та не висувала таких суттєвих вимог до знань, умінь та навичок сучасного педагога й виховника; до зміни організації та характеру освітнього процесу. В той же час, перед сучасною освітньою системою постає виклик, пов'язаний із занепадом загальнолюдських цінностей у молоді та процвітанням деформованих. А саме зростання егоцентричної й прагматичної орієнтації значної частини населення, що підносять вагомість матеріальних благ, а не якість стосунків із рідними та близькими; застосування сили для домінування, а не для захисту; байдужість, а не співчуття. Відображення

тенденції заміни загальнолюдських цінностей на деформовані проявляється у зростанні випадків насильства у дитячо-молодіжному середовищі.

Саме тому важливо розробити комплексну методику, яка відповідатиме вимогам, що ставить нова освітня реформа, допоможе змінити життєві орієнтири підлітків, сприятиме формуванню в підлітків навичок продуктивної співпраці, а не холодної конкуренції; розвитку емпатії, а не егоїзму та спонукатиме до просоціальної діяльності, як вищої форми соціальної відповідальності активного громадянина.

Психолого-педагогічні дослідження масової освітньої практики засвідчують позитивні приклади такої діяльності у річищі освіти на засадах розвитку життєвих навичок. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) спільно з Дитячим фондом Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) та у співпраці з багатьма іншими міжнародними і національними організаціями на цих засадах запропонували концептуальну модель для розробки освітніх програм. Модель має чотири виміри навчання, відповідно до яких ЮНІСЕФ визначено 12 основних компетентностей ((United Nations Children's Fund [UNICEF], 2017):

- учитися знати: творчість, критичне мислення, вирішення проблем;
- учитися діяти: співпраця, переговори, прийняття рішень;
- учитися бути: саморегуляція, стійкість, комунікація;
- учитися жити разом: повага до різноманітності, співпереживання, участь.

У відповідь на виклики сьогодення було також виділено 10 ключових компетентностей, на яких будуть формуватися освітні стандарти Нової української школи. Серед них варто виділити соціальну та громадянську компетентність, які охоплюють всі форми поведінки, що потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі; уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів; повагу до закону, дотримання прав людини

і підтримку соціокультурного різноманіття (Міністерство освіти і науки України, 2016).

Дослідженню методик формування ключових компетентностей та умінь присвячені наукові розвідки таких вітчизняних науковців як: І. Бех, І. Зверева, О. Овчарук, О. Шиян, Т. Воронцова, В. Пономаренко, В. Бабаліч, О. Бабенко, Г. Богданова, Н. Василенко, А. Войнаровський та інші.

Серед зарубіжних дослідників, які наголошують на важливості розвитку ключових компетентностей та умінь варто виділити L. H. Lippman, R. Ryberg, R. Carney, K. Moore, J. J. Heckman, T. Kautz, L. Borghans, B. ter Weel, J. Balcar, A. P. Carnevale, H. Eger, V. Grossmann.

Аналіз літературних джерел засвідчив, що загальнозживаного значення понять «життєві навички» та «освіта на засадах розвитку життєвих навичок» у зарубіжній та вітчизняній практиках немає.

Життєві навички — це дослівний переклад з англійської мови. У вітчизняній літературі іноді вживають поняття «життєві навички» як синонім поняття «м'які навички». На нашу думку ці поняття не є синонімами, тому що термін «м'які навички» (soft skills) виникнув на противагу поняттю «тверді навички» (hard skills). Тверді навички — це спеціальні навички потрібні для набуття професійної компетентності (*Identifying your Skills*, 2016). Тобто для кожної спеціальності є чіткий перелік професійних навичок, якими має володіти компетентний спеціаліст. М'які навички — це поєднання особистісних навичок, які сприяють ефективній комунікації, розбудові стосунків у колективі й кар'єрному зростанню (Lippman, Ryberg, Carney & Moore 2015). Тобто, на противагу твердим навичкам, м'які навички не є обов'язковими, але саме вони у поєднанні зі спеціальними сприяють становленню спеціаліста як висококваліфікованого професіонала. Поняття ж «життєвих навичок» є набагато ширшим, тому що не обмежується професійною діяльністю особистості. За визначенням ВООЗ, життєві навички — це здатність до адаптивної й позитивної поведінки, що дозволяє людині ефективно справлятися з вимогами і проблемами повсякденного

життя (Department of Mental Health World Health Organization [WHO/MSD], 1999).

У відповідь на затребуваність і актуальність розвитку життєвих навичок виникла потреба у розробці методики їх формування, яка стала основою програм профілактичного спрямування. Ці програми виявилися надзвичайно ефективними у профілактиці соціально небезпечних захворювань (туберкульоз, інфекції, що передаються статевим шляхом), насилля і ризикованої поведінки. Така ефективність пояснюється тим, що на відміну від багатьох традиційних педагогічних методів і підходів, розвиток життєвих передбачає зміни не лише у знаннях, а й у ставленнях і навичках, які стимулюватимуть бажані поведінкові зміни (Фломбойн та ін., 2016).

В той же час у міжнародних документах, в яких обґрунтовувалась важливість формування життєвих навичок, починає вживатися термін «life skill education» (навчання життєвим навичкам) або ж «life skill-based education» (освіта на засадах розвитку життєвих навичок), але без його означення. У вітчизняному просторі зустрічається визначення освіти на засадах розвитку життєвих навичок, як ефективної педагогічної технології, спрямованої на формування здорової та просоціальної особистості (Фломбойн та ін., 2016). Саме це означення широко цитують автори, які у своїх роботах обґрунтовують актуальність формування життєвих навичок у молоді. Та якщо звернутися до першоджерела (Фломбойн та ін., 2016), то наведене означення є ширшим, а саме: «Освіта на засадах розвитку життєвих навичок — це ефективна педагогічна технологія, спрямована на формування здорової та просоціальної особистості. Вона гармонійно поєднує функції виховання (формування ідентичності, цінностей та переконань) і розвиток соціально-психологічних компетентностей учнів (їхніх знань, умінь і навичок)». Саме це означення ми вважасмо повним і релевантним для використання у нашому дослідженні.

Як загальноприйнятого визначення життєвих навичок так і їх класифікації не існує. Але базою для всіх є класифікації ВООЗ та ЮНІСЕФ

(WHO/MSD, 1999; UNICEF, 2012). Окрім того, при створенні програм на основі розвитку життєвих навичок, розробники формують перелік життєвих навичок не класифікуючи їх, а виокремлюючи ті, які допоможуть досягнути бажаних поведінкових змін у цільовій групі. Із авторитетних класифікацій варто також виділити Рамкову програму Європейського Союзу ключових навичок для навчання протягом життя, яка є динамічною і змінюється у відповідь на виклики сучасного світу.

Проаналізувавши класифікації ВООЗ та ЮНІСЕФ, а також динаміку змін ключових компетентностей для навчання протягом всього життя (WHO/MSD, 1999; UNICEF, 2012; *Council Recommendation*, 2018; *Recommendation of the European Parliament*, 2006); на підставі вивчення практик дотичних до нашої проблематики та навичок, які були покликані вирішити конкретні поведінкові проблеми, ми сформували перелік життєвих навичок, розвиток яких спонукатиме підлітків до просоціальної діяльності, як вищої форми соціальної відповідальності активного громадянина. Це:

- навички емпатії;
- навички кооперації;
- навички ефективної комунікації;
- навички асертивності;
- навички планування часу;
- навички аналізу та вирішення проблем.

Отже, на підставі аналізу наукових досліджень та міжнародних документів з проблематики формування життєвих навичок підлітків, ми визначили, що життєві навички — це здатність до адаптивної й позитивної поведінки, що дозволяє людині ефективно справлятися з вимогами і проблемами повсякденного життя. Методика їх формування покладена у технологію, що отримала назву освіта на засадах розвитку життєвих навичок — це ефективна педагогічна технологія, спрямована на формування здорової та просоціальної особистості. Ми також виділили навички емпатії,

кооперації, ефективної комунікації, асертивності, планування часу, аналізу та вирішення проблем, як такі, що спонукатимуть підлітків до просоціальної діяльності, як вищої форми соціальної відповідальності активного громадянина.

Література

1. Міністерство освіти і науки України. (2016). *Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи*. Взято з <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepcziva.pdf>
2. Фломбойм, А. В., Воронцова, Т. В., Пономаренко, В. С., Хомич, О. Л., Гарбузюк, І. В., Стадник, Н. В., ... Майструк, О. В. (2016). *Вчимося жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (початкова школа)*. Київ. Видавництво «Алатон»
3. *Council Recommendation of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning*. (2018). Official Journal of the European Union. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/>
4. Department of Mental Health World Health Organization. (1999). *PARTNERS IN LIFE SKILLS EDUCATION - CONCLUSIONS FROM A UNITED NATIONS INTER-AGENCY MEETING*. Geneva. Retrieved from https://www.who.int/mental_health/media/en/30.pdf
5. *Identifying your Skills & Attributes*. (2016). Retrieved from <https://sydney.edu.au/business/study/careers-and-employability.html>
6. Lippman, L. H., Ryberg, R., Carney, R. & Moore, K. A. (2015). *KEY «SOFT SKILLS» THAT FOSTER YOUTH WORKFORCE SUCCESS: TOWARD A CONSENSUS ACROSS FIELDS*. Child Trends. Retrieved from <https://www.childtrends.org>
7. *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning*. (2006). Official Journal of the European Union. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu>
8. United Nations Children's Fund. (2012). *Global Evaluation of Life Skills Education Programmes. Final Report*. New York. Retrieved from https://www.unicef.org/evaldatabase/files/UNICEF_GLS_Web.pdf
9. United Nations Children's Fund. (2017). *Reimagining Life Skills and Citizenship Education in the Middle East and North Africa A Four-Dimensional and Systems Approach to 21st Century Skills. Conceptual and Programmatic Framework*. UNICEF MENA Regional Office.

Гончар Л.В., м. Київ

БАТЬКІВСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЦІННОСТІ ЖИТТЯ

Стаття присвячена розгляду поняття «батьківська компетентність» та її складових. Актуалізовані підходи до розгляду поняття «батьківська компетентність» (діяльнісний, компетентнісний, системний, особистісний); на основі означених підходів розглянуто зміст цього поняття. Схарактеризовано складові поняття «батьківська компетентність» (когнітивна, емоційно-ціннісна, поведінково-діяльнісна) у контексті формування цінності життя у підлітків.

Сучасна сім'я переживає серйозні труднощі, зумовлені кризовими явищами, притаманними українському суспільству в цілому. Зменшилась народжуваність, відбувається девальвація самого сенсу сімейного життя, його орієнтації на народження і виховання дітей; батьки, недостатньо знаючи вікові та індивідуальні особливості дитини, вибудовують процес виховання інтуїтивно, без врахування нинішніх реалій життя. Як наслідок, фіксується зростання рівня агресії серед дітей, поява нових форм дитячої та підліткової агресії, що проявляються у негативізмі, екстремізмі та садизмі по відношенню до фізично слабших осіб, дискримінації ровесників за соціальною ознакою й матеріальним становищем, шантажуванні їх, а також, що найстрашніше – мають місце непоодинокі випадки дитячого і підліткового суїциду. За останні роки в Україні зросла кількість дитячих самогубств. Для прикладу, у 2014 році було зафіксовано 125 випадків, уже за рік - у 2015 році добровільно пішли з життя півтори сотні дітей.

Разом з тим нерідко діти здійснюють суїциди через те, що батьки не змогли приділити достатньо уваги їхнім проблемам. Причому групу ризику складають не лише підлітки з неблагополучних родин, а й ті, які виховуються в сім'ях із доволі високим матеріальним станом, але при цьому батьки мають невисокий рівень як загальної, так і педагогічної культури та нерозвинену сферу духовних інтересів і почуттів. У зв'язку з цим виникає нагальна проблема підвищувати батьківську компетентність у батьків, зокрема у контексті формування у підлітків цінності життя.

На сучасному етапі проблема батьківської компетентності розглядається з позицій діяльнісного, компетентнісного, системного, особистісного підходів.

Згідно діяльнісного підходу поняття батьківська компетентність є комплексною динамічною характеристикою особистості, проявляється лише в діяльності та формується за умови спеціально організованої діяльності, яка включає: усвідомлення потреби в розвитку батьківської компетентності,